

rint képanyag és szöveg párhuzamosan jött létre, a fametszetek elkészítése folyamatának „fázisai interferálhattak Werbőczy szövegének végleges kialakulásával.” Az ismeretlen mester előképeiként Hans Sebald Beham, Hans Schäufelein és Hans Baldung Grien metszetsorozatait jelöli meg, amelyek némely darabjainak reprodukciója látható is a tanulmányfüzetecskében.

A kiadvány elsődleges értékét bizonyára nem a képek jelentik. Széphelyi egyetlen grafikai minőségről, provinciális stílusról ír – de egyik-másik illusztráció láttán még ez is eufemizmusnak tűnik. A bizonytalan vonalvezetésű, sokszor elrajzolt alakok nem annyira a műélvezetet biztosítják, mint inkább a régiesség atmoszféráját segítik felidézni, amint a faksimile sárgás lapjain megjelennek.

ANGOL ÉLETRAJZ ZRÍNYI MIKLÓSRÓL

London, 1664. Bevezette, szerkesztette, jegyzetekkel ellátta: Kovács Sándor Iván. Kísérotanulmányt írta: Péter Katalin. Angolból fordította: Bukovszky Andrea, Gömöri Éva, Rab Andrea, Zajkás Péter. Bp. 1987. Zrínyi Katonai K. 472 l. (Zrínyi-Könyvtár II.)

Eddig szinte ismeretlen mű került a nagyközönség kezébe a Zrínyi-Könyvtár sorozat II. kötetében. Az 1664-ben Londonban megjelent nyomtatvány kiadója, Samuel Speed úr talán legmerészebb álmában sem gondolta, hogy a kései utókor ilyen reprezentatív kötetben foglalkozik majd a Zrínyi Miklós életét ismertető mű tartalmával, keletkezésének, közreadásának körülményeivel.

Az ELTE Régi Magyar Irodalomtörténeti Tanszéke Zrínyi-szemináriumának hallgatói munkájára alapozott kötet a *The Conduct and Character of Count Nicholas Serini, Protestant Generalissimo of the Auxiliaries in Hungary* c. nyomtatvány hasonmását, az angol szöveg magyar fordítását, valamint számos, hozzá csatlakozó, a művet, keletkezését, főszereplőit és korát magyarázó, hosszabb-rövidebb tanulmányt, kommentárt, jegyzetet, magyarázatot egyesít példamutatóan szép tipográfiai megformálásban.

A korban szinte egyedülálló jelenség egy, még élő történelmi alak ilyen részletes és különösen ilyen pozitív hangvételű be-

Mindenképpen szerencsés ötletnek ítélni a *Libellus* újrayomását és stílusos fordítással, szakszerű magyarázatokkal való kiadását. Jó volna persze tudni, kik vásárolják a Bibliotheca Hungarica Antiqua köteteit, úgy általában, de különösen most kinek van 90 forintja egy XVI. századi *Tízparancsolat*-kommentárra. Hátha még akad ilyen ember... A sorozatnak ez a darabja a műkedvelő könyvgyűjtők számára érdekes, mert a köztudatban élő Werbőczy-képet „a katolikus hit és egyház jeles pártfogójára” utaló dokumentumokkal egészíti ki. Az irodalomtudománynak pedig hasznos, mert a szövegnek és a fordításnak a közrebocsátása mellett megnyugtatóan a „helyére teszi” ezt a korábbi kutatás által figyelembe nem vett művecskét.

Bartók István

mutatása. Politikai pamfletet, paszkvillust ismerünk bőséggel a XVI–XVII. századból is, ezeknél mondhatni elengedhetetlen követelmény, hogy modelljük még élő személy legyen, hiszen egyébként mondanivalójuk lényege, aktualitása vesz el.

Mint Péter Katalin megállapítja az életrajz háttérét felvázoló tanulmányában, a mű megjelenése egyszerűen magától értetődő és különös. 1664 – az európai történelem nagy éve, nemcsak a magyar végvárok sorsában döntő jelentőségű, a szentgottthárdi csata hosszú idő óta az első nagy keresztény győzelem, bizonyíték a török haderő gyengeségére, legyőzhetőségére és mindenekelőtt a keresztény koalíció szükségességére, létjogosultságára. Az 1663–64-es évek, a háborút előkészítő, és Zrínyinek európai dicsőséget szerző téli hadjárat, Kanizsa ostroma, Zrínyi-Újvár elveszte, majd a nyári hadiesemények valóban az akkori világ érdeklődésének homlokterében álltak. Az ehhez kapcsolódó publicisztika mennyiségileg szinte felmérhetetlen, még egyes országoként is nehezen összegezhető. Zrínyi személye igen gyorsan a török elleni háború

egyik jelképévé válik. A legenda már megszületett a törökverő hősről, tegyük hozzá, minden alap megvolt hozzá, s a londoni nyomtatvány szerzője nem hiába szól a nemes gróf „valamennyi csodálójához.”

Más szempontból azonban a mű aligha hasonlítható a korabeli angol biográfiai irodalom alkotásaihoz. A kísérőtanulmány szerzője szerint nem lehet véletlen, hogy a szerzőnek (vagy összeállítónak?) mindössze monogramját ismerjük. A Zrínyit haditettei, jelleme, erényei alapján Szkan-der béghez és Tamerlánhoz hasonlító, és az utóbbiak életét is ismertető mű nem irodalmi értékű, esztétikai igényű alkotás.

A szöveg egyes részei, fejezetei különböző korabeli forrásmunkákkal rokoníthatók, hiszen a török háborúknak már addig megjelent „irodalma” bőven kínál lehetőséget a főhőre vonatkozó információk beszerzéséhez. Mindez azonban sokkal inkább a napi publicisztika, mint a történeti igényű életrajz-műfaj jellemzője.

A rejtélyes O.C. ugyan igen széles olvasói körnek ajánlja munkáját, de ez akár túlzó várakozásnak is minősíthető, különösen, ha arra gondolunk, még ma is milyen messze esik Anglia Magyarországtól ahhoz, hogy az itteni események iránt komoly érdeklődés mutatkozzon, hát még a XVII. században!

Az iratot terjesztő könyvárus személye azonban további támpontokat ad, ha nem a szerző, hát a korabeli érdeklődő közönség felmérésére. Az akkoriban kialakuló, még nem túl előkelő sajtóközpont, a Fleet Street egyik boltjában Samuel Speed igen színes könyvkínálatot mondhatott magáénak. Tudományos és áltudományos, ókori vagy modern szépirodalmi, politikai és egyéb műveket egyaránt árusított, ezek nagyobb részét maga rendelte meg a gyakran csak monogrammal jelölt szerzőktől.

Ráadásul éppen a szóbanforgó években „fut fel” igazán kiadói tevékenysége, évente mintegy 10 munkát jegyez nevével, illetve boltja címével.

A jelen kiadásnak nem lehetett feladata az összes forráskritikai munka elvégzése, sokkal inkább a további, elmélyült vizsgálódások irányainak kijelölése, ösztönzése. A kísérőtanulmány ezekhez valóban kiváló kiindulópontul szolgálhat.

Kovács Sándor Iván bevezetője a nyomtatvány példányait, a Zrínyi-szeminárium

keretében elvégzett, illetve a továbbiakban tervezett munkálatokat ismerteti. Ezután Péter Katalin már idézett kísérőtanulmánya, majd az eredeti mű olvasható magyar fordításban, amit az 1664-es nyomtatvány hasonmás kiadása követ.

A fordítás erényeit és esetleges hibáit az angolul is értő olvasó könnyen felmérheti az eredetivel való összevetés segítségével, a hasonmásról szinte azt mondhatnánk, sebb, mint a 300 éve megjelent modellje.

Függelékben általában rövidebb magyarázatokat, elsősorban jegyzeteket szokás közölni, itt azonban sokkal gazdagabb anyagot találunk.

Előbb a török háborúk történetéről szintén Londonban, 1664-ben megjelent, magyarul *Rövid beszámoló* címmel szereplő művet ismerhetjük meg, a megismeréshez tartozik a nyomtatványban szereplő, eredetileg Hollandiában készült rézmetszetes térkép hasonmása is, majd Bene Sándor elemzi a „*Lacrymae Hungaricae*” c. egyleveles nyomtatványon, Zrínyi halálára, Londonban kiadott gyászverseket.

A külföldi és magyar szerzők latin műveit a wolfenbütteli Herzog August Bibliothek példányáról készült fotómásolat, majd a magyar fordítás mutatja be, a hozzácsatolkozó elemzés gondosan megjelöli a még kétséges pontokat, a később elvégzendő feladatokat.

Cennerné Wilhelmb Gizella ikonográfiai tanulmánya tekinti át a londoni nyomtatványban közzétett Zrínyi-portré kapcsolódásait a többi korabeli arcképhez, részletesen ismertette az azonosságokat és eltéréseket egyaránt.

Így jutunk el a gazdag jegyzetanyaghoz, amely minden lényeges kérdésben eligazít, még a szakterületen kevésbé jártas, úgymond „csak érdeklődő” olvasó számára is érthető magyarázatokat adva.

A recenziens, tiszte szerint az „advocatus diaboli” szerepére vállalkozva mindössze néhány apróságot tud szóvá tenni. Az Országos Széchényi Könyvtár Apponyi Hungarica gyűjteményének példányait idézve szerencsésebb lenne a könyvtári jelzetként használt *App. H.* rövidítés, mivel a kötetben következetesen használt *App.* az OSZK állományában az ún. nagy Apponyi-gyűjteményt jelöli, így a konkrét példányok esetében zavaró, megtévesztő. Pl. a 14. oldalon közölt *App. 1266* hivatkozás

valójában az App. H. 1266 könyvtári jelzetnek felel meg, az előbbi egy más, eredetileg ugyan szintén Apponyi Sándor könyvtárába, de nem a magyar vonatkozású, világhírű Hungarica gyűjteménybe tartozó művet jelöl. A csak a megadott jelzet alapján kért forrásmű kézbevételekor alapos meglepetés érheti a kutatót.

A Személynévmutatóban az utalások nem mindig következetesek, a megadott névváltozatokról nem mindig van utaló a megfelelő betűnél. pl. Szkander bég számos névvariánsának egyike sem kapott utalót.

Mindez annál is szembetűnőbb, mert rendkívül pontos az angol névmutató utalásrendszeré éppúgy, mint a földrajzi névmutatóé.

S végezetül egy valóban szinte „kötekedés”-számba vehető ízlésbeli kérdés, a hasonmás és a magyar fordítás helye a kötetben belül akár felcserélhető is lenne.

Mindez mit sem von le a Zrínyi-Könyvtár II. kötetének értékeiből, az *Angol életrajz* tartalmában és külső megjelenésében egyaránt méltó követője a sorozat I. kötetének.

Héjjas Eszter

MAGYAR SAJTÓBIBLIOGRÁFIA 1705–1849. I–II.

Osszeállította V. Busa Margit. Bp. 1986. OSZK I–II. 1137 l.

Régóta kívánatos alapvető kézikönyv jelent meg a hosszúnevű Történelmi és kulturális emlékeink feltárása, nyilvántartása és kiadása c. kutatási program támogatásával. Olyan alapmű ez, mely nélkül az 1849 előtti korszakra vonatkozó irodalmi, történelmi kutatás egyre nehezebben képzelhető el, hiszen a kutatás fontos forrása, az egykorú sajtó évfolyamai, számai sokszor igen körülményesen hozzáférhetőek. Vannak ugyan régebbi összeállítások a magyarországi sajtóról (elsősorban Szalády Antal munkája, *A magyar hírlap-irodalom statisztikája 1780–1880-ig*. Bp. 1884. és Kereszty Istváné, *A magyar és a magyarországi időszaki sajtó időrendi áttekintése 1705–1867*. Bp. 1916.) kisebb és kevésbé feltárt anyaggal, ezek azonban mégsem nélkülözhetők teljesen: nemcsak azért, mert nagyobb időhatáron belül regisztrálják a kor sajtóját, hanem mert tartalmazzák a horvát és szláv periodikákat is, melyeket — számunkra érthetetlen módon — az új bibliográfia mellőzött, noha kivált az 1848 körüli magyar eseményekre vonatkozóan nagy a forrásértékük, és nehezen vagy egyáltalán nem hozzáférhetőek a magyarországi könyvtárakban, bár a régi bibliográfiák még létezőként ill. a könyvtári gyűjteményekben fellelhetőként regisztrálták őket. Mégis az új bibliográfia olyan minőségi különbséget képvisel a lelőhely-jegyzéke és mutatóinak gazdagsága révén, hogy műfaji szempontból is a legjobb, legkorszerűbb ilyenemű

munkának tarthatjuk.

Az 1982. év végével lezárt gyűjteményben csak a szűkebb értelemben vett hírlapok és folyóiratok adatai találhatóak, nem kerültek bele a folyóiratként nyilvántartott évkönyvek, sorozatok, röplapok vagy könyvek, továbbá a sokszorosítással kiadott vagy kéziratos, kéziratban maradt periodikumok (így pl. a reformkori diáklapok) sem, viszont az eddig egyetlen sajtóbibliográfia által sem regisztrált mellékletek (látkép, arckép, térkép, zenemű, felhívás, röplap stb., melynek nincs lapszámozása vagy nem a periodikumával folytatódólagos — mint ezt a bevezetésben olvashatjuk) külön címléírással szerepelnek, s miután alig akad könyvtár, ahol hiánytalanul megtalálhatók ezek a fontos sajtó- és kiadástörténeti dokumentumok, érthető, hogy külön lelőhely-jegyzék és névmutató készült hozzá. A főszöveg tartalmazza a lapokra vonatkozó legfontosabb adatokat (alcím, megjelenés helye, időszakossága, indulás, megszűnés, szüneteltetés időpontja, főszerkesztő, szerkesztő, kiadó, nyomdász, nyomda stb.), melyek a periodikumban megtalálhatók, míg a szakirodalomból vett, közvetett adatok, valamint a lapok egymásba olvadására, társlapok változására vonatkozó információk a megjegyzés rovatba kerültek. A kutatók feltehetően a lelőhely-jegyzék miatt fogják leggyakrabban kézbevenni a kötetet, hiszen gyakori eset, mikor éppen a keresett évfolyam vagy lapszám hiány-